

Само навођење наслова објављених чланака у овом зборнику указује од колике је користи за упоредно упознавање појединих института управног права социјалистичких земаља консултовати овај зборник. Сваки од објављених чланака заслужује пажњу. Корист је утолико већа што су писци веома савесно консултовали и законодавство и расположиву правну литературу европских социјалистичких земаља и на једном месту упоредно проучавали развој низа института управног права у социјалистичким земаљама. Указујући на значај овог успелог зборника за упоредно проучавање социјалистичког управног права било би пожељно да се не стане са овим зборником. Поред до сада развијеног рада нашег Института за упоредно право као и осталих института права у другим социјалистичким земаљама, можда би било целисходно тражити решење за системско повремено издавање зборника, који би уз учешће и сарадњу правника из свих социјалистичких земаља, упоредно приказивали актуелне институте свих грана права, пратили њихов развој и указивали на сложене проблеме који се појављују у теорији и пракси социјалистичког права.

Др Драгаш Б. Денковић

Др. Момчило Зечевић: СЛОВЕНСКА ЉУДСКА СТРАНКА И ЈУГОСЛОВЕНСКО УЈЕДИЊЕЊЕ. Институт за савремену историју и НИП Export-press, Београд 1973.

Наша историографија упорно повећава сазнања о југословенском уједињењу. Задуго тек полуосветљени или, чак, незапажени видови и чиниоци тог капиталног збивања постају предмети научне обраде. И на том пољу, наставља се науци својствено стремљење ка употпуњавању истине и, сходно томе, савладавање извесних, повремено неминовних па и дуготрајних, теснаца и једностраности. А њих је, ипак, подоста. Још увек су недовољни историографски увиди у поједине националне и политичке струје и финесе њихова тока у борби за уједињење. Али и они се постепено шире. Да је то тако потврђује, између осталог, и недавно објављена студија „Словенска људска странка и југословенско уједињење“, чије је писац др Момчило Зечевић. Она чини део напора да се научно допре до нових а примарних подробности о југословенском ујединитељском процесу, његовим противречностима, основама и условима. У том процесу, Словенска људска странка — словеначка буржоаско-клерикална политичка формација — заузела је и, уз повремена посустајања, одржала значајно место.

Анализом бити и лица и наличја пројугословенских операција те странке, коју је извршио др Момчило Зечевић, захвата се, уствари, и главнина пресудних страначких таласања на словеначкој политичкој сцени од 1917. до 1921. Њихов највећи и најупечатљивији део тада је подстицан успоном национално-ослободилачке свести словеначког народа и очвршћаванем уверењем његових водећих снага да зри време за досезање националне слободе. Искazuјући — на свој начин — баш то, споменуто студија успешно разјашњава околности под којима се Словенска људска странка — најснажнији политички чинилац Словеније тога доба — ослобађала уврежене наклоности према аустројугословенству и приводела радикалном програму југословенског државног уједињења. Узрочност тог и таквог преобраћања Словенске људске странке, излаже се с обзиром на дејство покретних догађаја и целину словеначког страначког живота у последњим двама годинама првог светског рата. Отуда се — на страницама те студије — тадашње мене југословенске политике словеначког клерикализма распознају рељефно и, надасве, у својој вишеструкој условности.

Словенска људска странка, као — уосталом — и њени опоненти словеначки либерали и социјалдемократи, из разумљивих разлога, помно се, на махове грчевито, бавила измишљањима и предвиђањима тока ратних збивања. Њој и свим осталим, доста различитим, пројектантима решења југословенског питања требало је да на време проникну у крајњу судбу Аустро-Угарске. Доцња или промашај у тој области политичко-стратешких рачунања обећавали су тешка оштећења оних који се у њима нађу. Снабдевена смислом за реалистичку навигацију, који се — поводом југословенских ствари — брусио и кроз оштре спорове и расколе у њеним редовима, Словенска људска странка умешно је — како то студија доказује — прешла врло осетљиви пут од Мајске декларације из 1917. до југословенског државног уједињења 1. децембра 1918.

Први део студије, који захвата баш то кратко али за све Словенце, друге југословенске народе и сав зарађени свет драматично и одсудно време, садржи поуздане судове о релевантним ставовима и потезима Словенске људске странке. У њему су, непосредно или посредно, критички одмерени многи пређашњи резултати историографије. Тако је потпомогнута и проширена научна борба — зачета напорима појединих словеначких истраживача — против једностраног поимања извесних елемената тог одсека словеначко-југословенске историје. То се особито односи на Мајску декларацију која је — како се у студији истиче — по начину настанка и суштини само формално акт Југословенског клуба у бечком парламенту а стварно, дело Словенске људске странке. Она је, као што се зна неретко обележавана као анахроничан, назадан и ускоклерикалним интересима пренатопљени производ појединих скупова југословенских политичара у Аустро-Угарској. Радом др Зечевића међутим, дограђују се налази да је Мајска декларација, с обзиром на терен и учинак доношења, била реалистички и реално могућ израз југословенске политике, изговоране у условима ратом обеспокојене хаџбуршке владавине.

Другим делом ове књиге успостављена су и целисходно систематизована разматрања о Словенској људској странци у Краљевству СХС, до доношења устава од 28. јуна 1921. године. Са одмереношћу, која поседује способност раширљивања проблема, писац осматра странку словеначког клерикализма у новом, необично сложеном и напетом националном и политичком сазвежђу. Уствари, он исправно казује шта је било уједињење, у чему је његова неопозива историјска величина, али и зашто су и колико — при свему томе — избијали и нападни национално-политички егocентризми грађанских снага, којима је историја наменила одлучујућу ујединитељску улогу. Тежећи да продере у дијалектику југословенског политичко-државног конституисања, писац се — основано — бави мноштвом грађитељских и разграђујућих чинилаца тог далекосежног процеса. Омогућио је, посебно, да се види како су, зашто и до које мере Словенску људску странку дотицала злокобна надметања појединих делова српске и хрватске буржоазије. Уочио је правац њене пловидбе у тим условима, њен труд да је хегемонистичке тежње спланиху национализма не пригњече и да се она — Словенска људска странка — истакне као заштитник словеначких националних интереса. Осветљавају се, такође, њене националне преокупације, бриге и акције при напорима владе југословенске државе да на конференцији мира повољно реши питање својих граница. Словенска људска странка, и не само она, у томе је налазила изгледе да се германски и италијански империјализам одбаце од југословенског простора а словеначко уједињење оптимално доврши. Само у неопходној мери, јер се држи главног тематског пута, писац спомиње подухвате радничког покрета и лавирања словеначког клерикализма у заоштраваним условима класне борбе.

Однос Словенске људске странке према великим политичким преписивањима и кардиналним питањима уставног уређења нове државе пажљиво је обрађен, пропраћен корисним размишљањима и многим, чини се, постојаним судовима. У тим деловима анализе налазе се и стављају до знања узроци и размере преплитања аутономистичких и државотвор-

них побуда словеначких клерикалаца. Било би, несумњиво јако добро да су у време писања ове студије постојали услови за смелије проучавање чисто клерикалне подлоге или стране национално-политичких инспирација Словенске људске странке. Тај вид ствари можда ће, међутим, још дуго бити прекривен наслуђивањима, полузнањима па и незнањима. Али др М. Зечевић није одустао од тога да га, према могућностима, обради. С обзиром на целину података о предвечерју, а, потом, и чину уједињења, он је закључио да је Словенска људска странка, као израз католичког покрета, превасходно нагињала стварању самосталне југословенске државе са превагом католичког елемента. Прилике су је, међутим, нагнале да свој темељни циљ прилагоди стварности и да, према новом односу снага али — како се види — без жељених резултата настоји да организује југословенски католички блок. Писац ове студије показао је да је зналац друштвених услова, политичког менталитета и особености словеначке средине означеног времена. Борећи се, уз све остало, и са тешкоћама архивистичке природе, он је — ипак — успео да дође и до нових података и да их ваљано искористи. Тако је, једноставно речено, постигао свој циљ. Припомагао је да се словеначка национално-ослободилачка стремљења опазе у својој самосталној величини и друштвеној и политичкој самосвојности. Дао је вредан прилог научном виђењу словеначке компоненте југословенског уједињења. Коначно, подсетио је — свим својим трудом — на неизрециво велику важност свестране спознаје југословенског уједињења, тог, понекад, недовољно, преједноставно или лаконски схватаног и тумаченог збивања.

др Мирко Мирковић

Др Смиља Аврамов, МЕЂУНАРОДНО ЈАВНО ПРАВО, Треће допуњено издање, Савремена администрација, Београд, 1973, стр. 400

Треће допуњено издање уџбеника „Међународно јавно право“ проф. др Смиље Аврамов, које се појавило десет година после првог, представља значајно обогаћење наше правне књижевности. По метода и анализа које садржи по својим закључцима ова књига заслужује ширу пажњу. Отуда се, и независно од примедбе које се могу ставити, и које ће писац овог приказа покушати да формулише у намери да се прикључи др Аврамов у дискусији коју она покреће у неким питањима, ово дело по својим позитивним обележјима издваја од многих уџбеника међународног јавног права који постоје у нашој земљи.

Писана као уџбеник, значи из дидактичких разлога, књига је нужно наметнула низ ограничења писцу. Битно је, међутим, по нашем мишљењу, да је писац успео не само да очува континуитет у приступу који је имао приликом израде првог издања него и да још више развије свој концептуални прилаз, обогати га и учини још један корак у правцу формирања сопственог погледа на међународно јавно право. Ако се овоме дода чињеница да писац улаже већ низ година посебан напор да у своме уџбенику, међународноправне принципе, правила и установе обради са марксистичког становишта, вредност њеног прилаза је још већа. Познато је, наиме, да је у нашој књижевности међународног права позитивистичка школа одувек била преовлађујућа и да су доста ретки покушаји марксистичке анализе у овој области наше правне науке. Ради се очевидно о тешком задатку који не дозвољава само вербалистичко опредељење већ захтева стваралачку примену марксистичке материјалистичке методологије те можда није ни чудно што се писци тешко одлучују да своје радове усмере у овом правцу.

Управо ова ситуација и дозвољава да се вредност књиге др Аврамов нарочито истакне. У питању је дело које студентима и другима који се